

MİMAR DÂVUD AĞA İMZALI KİTABELERDE “SANAT” VURGUSU¹

Emphasis On “Art” In the Inscriptions Signed By Architect Davud Ağa

Şerif TÜMER²

Özet

Çeşitli bileşenlerden meydana gelen Osmanlı mimarisinin en önemli unsurlarından birisi de yazıdır. Bilgilendirici metinler olarak karşımıza çıkan kitâbeler aynı zamanda mimar ve sanatkârların inşa ettiği eserlerdeki manevi varlıklarının yazıya dökülmüş halidir. Henüz erken Osmanlı mimarisinde başlayan kitabeye imza koyma geleneği klasik dönem ve sonrasında sayıca azalarak devam etmiştir. Mimar Sinan’ın çıraqlarından olan Mimar Dâvud Ağa ile birlikte bu gelenekte ciddi bir değişim ve dönüşüm karşımıza çıkmaktadır. Yaklaşık on yıl süren baş mimarlık görevinde önemli mimari siparişleri inşa eden Dâvud Ağa kendi ismini kitabelerde açıkça vurgulayarak bir anlamda yeni bir gelenek başlatmak istemiş gibi görünse de bu geleneğin kendisinden sonra devam etmediği anlaşılmaktadır. Osmanlı mimarisinde Sinan sonrası baş mimarlık görevini yürüten Dâvud Ağa, Sinan üslûbunu sürdüren sanatkârlardandır. Eserlerinde Mimar Sinan geleneğini sürdürmekle birlikte ustasından ayrıldığı ve farklılık ortaya koyduğu yönleri de vardır. Bu hususun başında kitabeye imza koyma geleneği gelmektedir. Sinan’dan farklı olarak inşa ettiği eserlerin kitabelerine açıkça imzasını koyan Dâvud Ağa kitabe metninin içerikleri itibariyle de incelemeye değer bir anlayışa sahiptir. Dâvud Ağa’nın imzası görülen üç yapı kitabesinde ısrarla vurgulanarak kullanılan “sanat” ifadesi de anlam boyutu noktasında farklı değerlendirmelere açıktır. Gücün, yazı yoluyla en somut halini bulduğu kitabeler bizzat yapı üzerinde ve insanların görebileceği noktalarda konumlandırılarak bu aktarım sağlanmaya çalışılmıştır. Seçilen ifadelerin ise metin içinde kullanım tarzı, kullanım yeri tamamen bilinçli bir tercihin sonucudur. Bu noktada Dâvud Ağa imzalı kitabelerdeki sanat vurgusu yüceltme, kabiliyet ve becerilerin hareket noktası olarak mimarın kendisini hangi dayanak üzerinden konumlandığını belirtmesi açısından önem taşımaktadır. Bildiride Dâvud Ağa imzalı kitabelerde geçen sanat ifadesi üzerinde durularak,

¹ Bu çalışma “Mimar Dâvud Ağa’nın Hayatı, Eserleri ve Üslup Anlayışı” konulu yüksek lisans tezinden yola çıkılarak üretilmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Orcid: 0000-0002-0108-9647.

ifadenin çeşitli açılardan irdelemesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mimar Dâvud Ağa, Osmanlı Mimarisi, Hassa Mimarlar Teşkilatı, Kitabe, Sanat

Abstract

One of the most important elements of Ottoman architecture, which consists of various components, is writing. The inscriptions, which appear as informative texts, are also the written form of the spiritual assets of the works built by architects and craftsmen. The tradition of signing the inscription, which started in early Ottoman architecture, continued in the classical period and after, with a decrease in number. Together with Architect Dâvud Ağa, one of Mimar Sinan's apprentices, we encounter a serious change and transformation in this tradition. Dâvud Ağa, who built important architectural orders during his ten-year chief architect position, seems to want to start a new tradition by emphasizing his own name on the inscriptions, but it is understood that this tradition did not continue after him. Dâvud Ağa, who was the chief architect in Ottoman architecture after Sinan, is one of the artists who maintain the Sinan style. While he continues the tradition of Architecture Sinan in his works, there are also aspects in which he differs from his master. At the beginning of this issue is the tradition of signing the inscription. Dâvud Ağa, who clearly put his signature on the inscriptions of the works he built, unlike Sinan, has an understanding worth examining in terms of the contents of the inscription text. The expression "art", which is used insistently in the three building inscriptions of Dâvud Ağa, is open to different evaluations in terms of meaning dimension. Inscriptions, in which the power finds its most concrete form through writing, are positioned on the building itself and in places where people can see it, and this transfer is tried to be achieved. The way and place of use of the chosen expressions in the text is the result of a completely conscious choice. At this point, the emphasis on art in the inscriptions signed by Dâvud Ağa is important in that it indicates on which basis the architect positions himself as the starting point of sublimation, abilities and skills. In the paper, the expression of art in the inscriptions signed by Dâvud Ağa will be emphasized, and the expression will be examined from various angles.

Keywords: Architect Dâvud Ağa, Ottoman Architecture, Organization of Hassa Architecture, Inscription, Art

Oldukça geniş bir tanım alanı olan “sanat” terimi³, mimarlık tarihi eserleri için de kapsayıcı bir üst başlık niteliğindedir. Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan son evresine kadar geçen süreçte sanatın çeşitli dallarında özgün eserler ortaya konmuş, güçlü bir kültür ve sanat ortamı oluşturulmuştur. Mimari ise bunların başında gelmektedir. Devletin ekonomik ve politik olarak zirvede olduğu klasik dönem, anıtsal eserlerin/külliyelerin yoğun olarak inşa edildiği süreçle örtüşmektedir. Hassa mimarlar teşkilatı marifetiyle meydana getirilen bu eserler baş mimarın mimari kudretini, bilgisini, becerisini ve üslup anlayışını yansıtan anıtlardır.

Sinan gibi güçlü bir mimarın ardından Osmanlı Devleti’ne baş mimarlık yapan Dâvud Ağa⁴ yaklaşık on yıllık görev süresince önemli mimari eserler meydana getirmiş ve ustasından farklı olarak bu eserlere imzasını atmıştır. Dâvud Ağa sırasıyla İstanbul Mehmed Ağa Külliyesi, Topkapı Sarayı Zülüflü Baltacılar Ocağı, Sinan Paşa Köşkü (İncili Köşk) ve Koca Sinan Paşa Külliyesi’ne imzalarını atmış, ayrıca yine Zülüflü Baltacılar Koğuşu’nun bulunduğu avluya girişi sağlayan cümle kapısının üzerindeki 995 (1586-87) tarihli bir tamir kitabesine de “Nola san’atla yapsa mi’mârı” ifadesiyle kendi ismine atıfta bulunmuştur. Mimarın Koca Sinan Paşa Külliyesi kitabesi dışında imza attığı tüm kitabelerde ise ismiyle beraber “sanat” ifadesini bilinçli bir şekilde yan yana kullandığı görülmektedir. Koca Sinan Paşa Külliyesi kitabesinde “*Mimar başı Davut Ağa ne de güzel yaptı. Taş ve demirin boyun eğceği bir iş ortaya koydu*” (Altınay, 1937: 64; Delibaş, 2016: 67) şeklinde imzasını attığı kitabede adını sanat ifadesi ile yan yana kullanmasa da mimari kudretine, becerisine ve sanat anlayışına yaptığı atıf ile ustası Sinan’dan farklı bir imza geleneği ortaya koyduğu görülmektedir.

Yapı künyesi niteliği taşıyan kitabeler (Özkurt ve Tüfekçioğlu, 2009: 275-295) mimari çalışmalarında birincil başvuru kaynaklarındandır. Mimar Dâvud Ağa imzalı kitabeler imza geleneği, bani-sanatkâr ilişkisi ve içerdiği bazı ifadeler ile Osmanlı mimarlığı içerisinde farklı ve özel bir geleneğin temsilcisidir. Bu bildiri mimarın kitabelerinde sıkça vurgulanan “sanat” ifadesi incelenerek anlam boyutu noktasında içeriği irdelenecektir. Konunun özünden kopmamak adına kitabelerin ait olduğu mimari eserlerin detaylı tanımlaması yapılmayacaktır. Bunun

³ Sanat terimi ilgili detaylı bilgi için bakınız: Sözen, Metin ve Tanyeli, Uğur (2003). Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 208.; Mülâyim, Selçuk (2018). Sanat Tarihine Giriş, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, s. 10.; Mülâyim, Selçuk (2020). Sanat Tarihi Metodu, Platform Yayıncılık, İstanbul, s. 10-39.; Ersoy, Ayla (2002). Sanat Kavramlarına Giriş, Yorum Sanat Yayıncılık, İstanbul, s. 5-8.; Çam, Nusret (2020). İslâm'da Sanat Sanatta İslâm, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 19-20.

⁴ Mimar Dâvud Ağa’nın hayatı, eserleri ve mimarlığı hususunda detaylı bilgi için bakınız: Erdoğan, Muzaffer (1955). “Mimar Davud Ağanın Hayatı ve Eserleri”, Türkiye Mecmuası, c. XII, İstanbul, 179-204.; Anonim (1994). “Davud Ağa”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, c. 3, İstanbul, 6; Anonim (1963). “Davut Ağa”, Türk Ansiklopedisi, c. XII, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 355-56.; Çobanoğlu, Ahmet Vefa (1999). “Davud Ağa”, Yaşamlarıyla ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, c. 1, İstanbul, 367-368.; Altınay, Ahmet Refik (1937). Türk Mimarları, İstanbul, 61-72.; Altınay, Ahmet Refik (1934). “Büyük Mimar Sinan’ın Halefi Davut Ağa”, Yedigün, II/51, İstanbul, 6-7.; Eyice, Semavi (2000). “Dâvud Ağa”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, c. 9, İstanbul, 24-26.; Kerametli, Can (1999). “Türk Zevkinin Ünlüleri Ser-i Mimarı Âlem Dâvud Ağa”, Osmanlı Ansiklopedisi, c. 10, Ankara, 221-226.; Sönmez, Zeki (1997). “Davud Ağa”, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, c. 1, İstanbul, 430.; Tümer, Şerif (2012). Mimar Dâvud Ağa’nın Hayatı, Eserleri ve Üslup Anlayışı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.; Tüfekçioğlu, Abdülhamit ve Tümer, Şerif (2019); Mimar Dâvud Ağa’nın İmzalı Eserleri ve Üslubu, Mukaddime, 10(1), 115-139.

yerine yapılar hakkındaki yayınlar dipnotla verilecektir.

Çarşamba Mehmed Ağa Külliyesi

1585 tarihinde Darüssaade Ağası Mehmed Ağa tarafından inşa ettirilen külliye (Erdoğan, 1955: 179-204; Gündüz, 2003: 431-432; Tümer, 2012: 38-44) kitabesinden hareketle Dâvud Ağa tarafından inşa edilmiştir. Avluya girişin sağlandığı doğu kapısı üzerinde yer alan kitabe (F.1) 16 mısralık olup Dâvud Ağa'nın mimar ünvanıyla imzasına rastlanan ilk eseridir.

F.1. Külliye giriş kapısı üstündeki kitabesi (2010)

Kitabe metni:

- 1- *Abd-i dâi Hân-ı Murâd-ı Cihân / Ol Muhammed Ağâ-yı hoş-haslet / A'ni dâru's-saâde ağâsı / Bunca hayrâta sarf idüp himmet*
- 2- *Kıldı bu Cami-i şerîfî binâ / Oldu mecmua-i câmi rahmet / Sahibine bu hayrı hazret-i Hak / İde yarın vesile-i cennet*
- 3- *Gafîri Hak anın şefî Resûl / Kıla bunda feraiz ve sünnet / Müstecâb olsa nola bunda dua / Ehl-i İslâma kible-i hâcet*
- 4- *Oldu mimar-i kâmilî Dâvud / Yabdı canile dercüdüb san'at / Didi Âsâr-ı tarihin hâtif / Beyt-i Hâdî ü câmi-i ümmet sene 993(1585) (Altınay, 1934: 62)*

Kitabenin anlamı:

- 1- *Cihan padişahı Murat Han'ın duacısı, güzel huylu dariüssaade ağası Mehmet*

Ağa, bunca hayır eserleri için himmet ederek bu cami-i şerifi yaptırdı ve 2- Allah'ın rahmeti onda toplandı. Allah bu hayrı sahibine yarın cennet ve-silesi eylesin. Allah onu bağışlasın, Hz. Peygamber de şefaatchisi olsun.

3- Farzları ve sünnetleri burada kılsın. Müslümanların arzularına kıbledir, burada dualar kabul olunsun şaşılır mı?

4- Onun mimarı Davut'dur ve candan sanat icrasıyla yapmıştır. Ey Asari, gaybın sesi tarihini şöyle dedi: "Allah'ın evi, ümmetin camii." (Delibaş, 2016: 503)

Topkapı Sarayı Zülüflü Baltacılar Ocağı

Sarayın çeşitli hizmetlerini gören bir bölük mahiyetinde olan baltacılar (teberdârân), sarayın ikinci ve üçüncü avlularında hizmet edebilecek şekilde teşkilatlanmışlardır (Necipoğlu, 2011: 105-107). Bu ocağın, Darüssaade Ağası Mehmed Ağa'nın girişimleri neticesinde geniş çaplı bir onarım ve yenileme geçirdiği anlaşılmaktadır. Koğuş girişindeki kitabe süreci özetleyerek önemli bilgiler vermektedir. Kitabe içerisinde (F.2) Dâvud Ağa'nın da ismi açıkça belirtilmektedir.

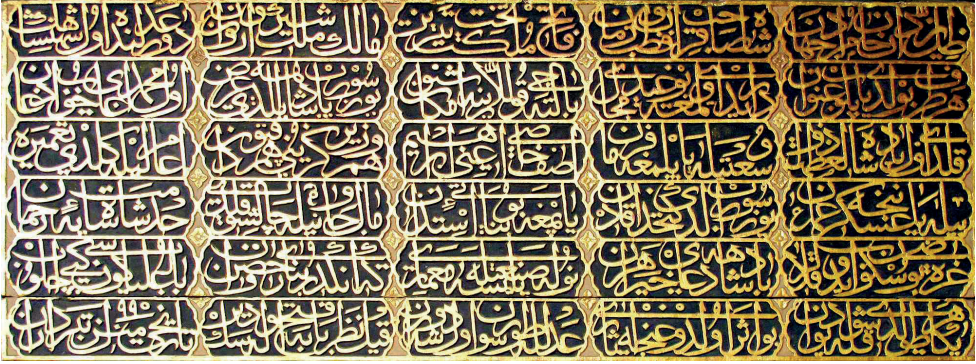
F.2. Koğuş girişindeki kitabe (Eylül, 2023)

Koğuş kitabesi okunuşu:

- 1- Hân Murâd'ın zamân-ı adlinde/ Her taraf oldu yapulup alâ/ Dar idi olmağa yogidi mecâl/ Baltacı kulları çekerdi cefâ
- 2- Yüz sürüp pâdişah-ı devrâna/ Ânı arz eyledi Mehmed Ağa/ Emr edüp devlet ile şâh-ı cihân/ Didi yapun makâmı müstevfâ
- 3- Mahrem-i has o Kethüdâ Kadın/ Kıldı bu cây-ı can-fezâyı binâ/ Mâl ü cânıyla çalışub kıldı/ Hıdmet-i pâdişah-ı zıll-ı Hudâ

- 4- *Garazı bu sükûn edüp kılalar/ Hazret-i pâdişâha hayr dua'/ Pâdişâhun hazinedarbaşı/ Bile çalışdı Mustafa Ağa*
- 5- *Nola Dâvûd yapsa san'atla/ Oldu çün nâzır-ı Mehmed Ağa/ Oldu târihi hâssı Âsârî/ Cennet-âsâ bu cây-ı bi-hemtâ 995 (Tüfekçioğlu, 2023: 41)*

Ayrıca koğuşun bulunduğu avluya girişi sağlayan cümle kapısının üzerindeki 995 (1586-87) tarihli bir diğer tamir kitabesinde de (F.3) “Nola san'atla yapsa mi'mârı” ifadesi ile Mimar Dâvud Ağa'ya atıfta bulunulmuş fakat ismi zikredilmemiştir.

F.3. Dâvud Ağa'nın ismine atıfta bulunan tamir kitabesi⁵

Kitabenin metni:

- 1- *Zıll-ı Yezdân-ı Hân Murâd-ı cihân/ Şâh-ı sâhib-kırân u kutb-ı zamân/ Fâtih-i taht-ı mülket-i Tebriz/ Mâlik-i mülk-i Şirvân u Revân/ Devr-i adlinde ol şehinşâhun*
- 2- *Her taraf buldı yapılup 'unvân/ Dar idi olmağa yog-idi mecâl/ Baltacı kullarına işbu mekân/ Yüz sürüp pâdişâha eyledi 'arz/ Ol Mehemed Ağa-yı hûb-iz'ân*
- 3- *Kıldı ol pâdişâh-ı zü'l-azame/ Vüs'at ile yapılmağa ferman/ Âsaf-ı hâsı a'ni İbrâhim/ Hem vezir-i güzini hem kapudan/ Emr-i âliyle geldi ta'mire*
- 4- *Bile yanınca 'asker-i ümrân/ Yüz sürüp Kethüdâ Kadın/ Yapmağa bu binâyı isti'zân/ Mâl ü cânıyla çalışup kıldı/ Hıdmet-i şâh-ı sâye-i Rahmân*
- 5- *Garazı bu sükûn idüp kılalar/ Pâdişâha du'â-yı hayr her ân/ Nola san'atla yapsa mi'mârı/ Ki anundur binâ-yı hısn-ı revân/ Bâb-ı 'ulyâsı gün gibi açılıp*
- 6- *Her yana toldu şevk ile divân/ Bu eser olduğunca âsârı/ 'Adl ile tursun ol şeh-i devran/ Kıl nazar bâba feth ola dirsene/ Târihi menzil-i teberdârân (995)⁶*

⁵ <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=3039&hid=4918> (Erişim tarihi, 09.10.2023)

⁶ <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=3039&hid=4918> (Erişim tarihi, 09.10.2023)

Sinan Paşa Köşkü (İncili Köşk)

Sadrazam Koca Sinan Paşa'nın ikinci sadareti döneminde 1590-91 yıllarında inşa edilen köşk Sultan 3. Murad için yaptırılmıştır (Eldem, 1969: 143-168; Eyice, 1994, 1-2; Erdoğan, 1955: 179-204; Tümer, 2012: 134). Rumeli demiryolunun Sirkeci'den geçirilmesi projesinin onaylanması üzerine yıktırılan köşkten günümüze sadece denize bakan yöndeki çıkması gelebilmiştir. Köşkün kemerleri arasındaki çeşmenin üzerinde yer alan kitabe (F.4) günümüzde bakımsızlık ve çevresel etkenlerden dolayı oldukça harap bir şekilde gelebilmiştir.

F.4. Sinan Paşa Köşkü'nün genel görünümü ve kitabesi

Kitabe metni:

1-Bihamdillâh ki Sultân ibni sultân/ Şeh-i âdil Murâd ibni Selîm Hân / Edip dünyâyı adliyle muammer

2- Yedi iklimi kıldı hep musahhar/ Sinan Paşaya edip emr-i âlî/ Binâ etdi bu kasr-ı bî-misâli

3-Tasarruflar kılıp mimârı Dâvûd/ Nice san'atlar etdi onda mevcûd/ İçip bu çeşmeden bây u gedâlar

4- Edeler şâh-ı devrâna duâlar/ Çü cârî oldu bu ayn-ı revân-bahş/ Dedi târîhi Sâî: "Mâ'-i cân-bahş (Eyice, 2000: 278-279)

Kitabenin anlamı:

Allah'a hamdolsun ki sultanoğlu sultan, Selim Han oğlu âdil padişah Murat Han, Adaletiyle dünyaya ömürler verip. Yedi iklimi hükümü altına aldı. Sinan Paşa'ya yüce fermanını buyurup bu emsalsiz köşkü yaptırdı. Mimarı Davut, inceden inceye çalışarak onda nice sanatlar gösterdi. Zengin fakir herkes bu çeşmeden içip zamanın şahına dualar etsinler. Bu hayat verici çeşme akınca Sâî tarih söyledi: "Can bahşeden su." (Delibaş, 2016: 81)

Karşılaştırma ve Değerlendirme

Osmanlı mimarisinin klasik döneminde Sinan gibi bir dehanın yanında yetişerek ondan boşalan baş mimarlık makamına gelen Dâvud Ağa Sinan oku-

lunun baskın mimari geleneğini sürdüren sanatkârlardandır. Eserlerinde Sinan geleneğini sürdüren Dâvud Ağa inşa ettiği eserlerde kendi üslup özelliklerini de uygulamaktan çekinmemiştir. Ustasından edindiği birikimleri kendi potasında eritip ortaya Sinan geleneğini sürdüren fakat bunu yalın bir kopya olmaktan uzak tutan Dâvud Ağa özellikle inşa ettiği eserlerin kitabelerine açıkça imzasını atmaktan da geri durmamıştır. Bu yönü ile ustasından ayrılan, farklı bir üslup tercihi takınan Dâvud Ağa imzalı kitabeler incelendiğinde sadece imzaları ile değil kitabe metninin içeriği itibarıyla de kendine has bir tutum içerisinde olduğu anlaşılmaktadır.

Kitabeden hareketle Dâvud Ağa tarafından inşa edildiği anlaşılan dört mimari eserin (İstanbul Çarşamba’da Mehmed Ağa Külliyesi, Topkapı Sarayı’nda Zülüflü Baltacılar Ocağı, Divanyolu’nda Koca Sinan Paşa Külliyesi, Sarayburnu’nda Sinan Paşa Kasrı/İncili Köşk) kitabe metinleri incelendiğinde Koca Sinan Paşa Külliyesi hariç diğer eserlerin kitabelerinde kendi ismiyle “sanat” ifadesini özellikle aynı satır içerisinde kullandığı görülmektedir. Sanat teriminin kullanılış tarzı itibarıyla bizzat Dâvud Ağa ismiyle bir birliktelik sağlaması, sanat ifadesinin onun güçlü uygulayıcısı ile birlikte anlam kazandığını düşündürmek üzerine kurulu bir yaklaşımın ürünü gibi görünmektedir. Meydana getirilen eserin sanat olarak tanımlanması ve o sanat eserini meydana getiren sanatçısının (Dâvud Ağa) uygulayıcı olarak kitabeler üzerinden kutsanması sadece klasik dönem için değil, Osmanlı mimarisinin genelinde eşine rastlanmayan özel bir durum olarak dikkati çekmektedir.

Yine Dâvud Ağa imzalı olan Koca Sinan Paşa Külliyesi’nde sanat-sanatçı birlikteliği “sanat” terimi üzerinden vurgulanmasa da “taşın ve demirin boyun eğdiği bir iş ortaya koydu” ifadesiyle mimarının sanatsal kudretinin ifadesinin farklı bir yorum üzerinden okunması sağlanmıştır. Darüssaade Ağası Habeşi Mehmed Ağa tarafından desteklendiği açık olan Dâvud Ağa, Mehmed Ağa’nın eser sahipliği (Çarşamba Mehmed Ağa Külliyesi), ya da nazırlık (Topkapı Sarayı Zülüflü Baltacılar Ocağı) yaptığı işlerde ön plâna çıkarılarak güçlü sanatsal yönünün kitabelerde “sanat” terimi üzerinden Mimar Sinan sonrasındaki baş mimarlık sürecine hazırladığı da düşünülebilir. Bu yönüyle sanat-sanatçı-bani birlikteliğinin kitabelerinde açıkça okunması ve “sanat” terimiyle ortaya konan işlerin yüceltilmesi tesadüfi bir durum gibi görünmemektedir. Mehmed Ağa Külliyesi ve Zülüflü Baltacılar Ocağı’nın inşa tarihleri henüz Mimar Sinan’ın baş mimarlık yaptığı döneme tarihlenmesi bu hususu destekleyen ve Dâvud Ağa’ya baş mimarlık yolunu açan en önemli referanslardan olmalıdır. Avluya girişi sağlayan cümle kapısı üzerindeki tamir kitabesinde geçen “*Nola Dâvud yapsa san’at ile Oldı çün nâzır-ı Mehmed Ağa*” ifadesinde de bani ve hami ilişkisi açıkça kitabe üzerinden belirtilmekle kalmamış, sanat ifadesi ve Dâvud Ağa birlikteliği sarayın hâkim noktasında yer alan bir kitabe üzerinden de ilan edilmiştir. Kitabelerde vurgulanan sanat ifadesi tüm bunların yanı sıra Dâvud Ağa tarafından gücünün kaynağı olarak görülmüş ve gösterilmek istenmiş olmalıdır. Belki de

baş mimarlık makamına atanmasındaki temel tutumun “sanat” ifadesi üzerinden oluşturulan mimarlık bilgi, birikim ve gücü dayanağına işaret etmektedir.

Gerek Anadolu Selçuklu (Gün, 1999: 176) gerekse de erken devir Osmanlı mimarisinde (Tüfekçioğlu, 2001: 475-476) sanatkâr imzasının “amel-i” şeklinde atılması genel bir eğilimdi. Söz konusu sanatkâr kitabeleri ise ayrı bir pano içinde ve sanatkârların nereli oldukları dışında bir bilgi vermeyen bir düzen göstermektedir. Erken dönem Osmanlı mimarları içerisinde Hacı İvaz Paşa’nın imza attığı kitabeleri bu noktada farklılık göstermektedir. Mimarın imza attığı üç sultan yapısı (Sönmez, 1989: 423-424) kitabelerinden Dimetoka Çelebi Mehmed Camisinin kitabesinde “*sanatında mâhir, mühendislerin iftihârı, imârcıların kâdimi*” ifadeleriyle kendini tanımlamıştır (Sönmez, 1989: 423). Burada Hacı İvaz Paşa’nın meslek ünvanı ile birlikte kullandığı *sanatında mâhir* ifadesi ile Dâvud Ağa imzalı kitabelerdeki “sanat” ifadesi Osmanlı mimarlarının mimarlık ve sanatı iç içe geçmiş, ayrılmaz bir bütünün parçaları şeklinde yorumladığını göstermektedir.

Sonuç

Yapı künyesi niteliğinde olan kitabeler mimari araştırmaları için birincil başvuru kaynakları arasındadır. Eserin niteliği, yapım tarihi, yapanı, yaptıranı gibi bilgilerin edinildiği kitabeler sadece bu somut bilgiler açısından değil anlam boyutu ve satır aralarındaki bilgiler açısından da oldukça önemli ve irdelemeye değerdir. Çalışma kapsamında ele alınan Dâvud Ağa imzalı kitabeler içerdiği bilgiler kadar bazı ifadeler itibarıyla de çıkarımlar yapılabilmesine imkân vermektedir.

Sanat, mimar ve mimarlık arasındaki sıkı ilişkinin kitabe üzerinden açıkça ve birden fazla kez ifadesi edilmesi Osmanlı mimarisi bağlamında özel bir örnektir. Dâvud Ağa gücünün kaynağını “sanat” ifadesi ile somutlaştırarak meydana getirdiği işleri de bir anlamda kutsamıştır. Kendisinden önce ya da sonra benzer bir durum ile karşılaşılması ise bu yöntemin Dâvud Ağa’nın kendine has üslûp özelliklerinden olduğunu gösterir. Osmanlı mimarisinde meydana getirilen eserlerin önceliği ihtiyacı gidermeye yönelik olsa da bu faaliyetlerin sanat-mimari birlikteliği bağlamında ele alındığı sonucu çıkarılmaktadır.

İncelenen eserlerden ikisinin (Mehmed Ağa Külliyesi ve Zülüflü Baltacılar Ocağı) inşa tarihi itibarıyla henüz Sinan’ın sağlığı ve baş mimarlık döneminde inşa edildiği anlaşılmaktadır. Bu iki eserin banisinin Darüssaade Ağası Mehmed Ağa olması ise Dâvud Ağa’nın aynı kişi tarafından desteklendiğinin göstergesidir. Bu eserler Mimar Dâvud Ağa’ya baş mimarlık yolunu açan önemli referanslardan olmalıdır. Henüz ustasının sağlığında eserlere imza atabilmesi Sinan çırakları arasında Dâvud Ağa’ya hastır. Muhtemelen bu nedenle de imzasını koyduğu kitabelerde “sanat” ifadesini sıklıkla vurgulayarak beslendiği kaynağa işaret etmekle beraber mimari kudretini kitabeler üzerinden ilan etmiştir. Sanatın şu ya da bu şekilde güzel ile olan kaçınılmaz ilişkisi Dâvud Ağa tarafından inşa ettiği yapılarda başarılı bir şekilde işlenmiştir. Böylelikle kitabelerde verilen

bilgilerin yanı sıra satır aralarındaki önemli bazı ifade ve vurgular, kitabelerin ve içerdikleri ifadelerin anlam boyutu noktasında irdelenmesi önemli bilgi ve ipuçlarına ulaşılmasını sağlayan bir yöntem olarak önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Altınay, Ahmet Refik (1937). *Türk Mimarları*, İstanbul: Sander Yayınları.
- Altınay, Ahmet Refik (1934). ‘‘Büyük Mimar Sinan’ın Halefi Davut A a’’, Yedigün II/51, s. 6-7.
- Anonim (1994). ‘‘Davud A a’’, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi 3, s. 6.
- Anonim (1963). ‘‘Davut A a’’, Türk Ansiklopedisi XII, s. 355-56.
-  am, Nusret (2020). *İsl mda Sanat Sanatta İslâm*, Ankara: Akçağ Yayınları.
-  obano lu, Ahmet Vefa (1999). ‘‘Davud A a’’, Ya amlarıyla ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi 1, İstanbul, s. 367-368.
- Deliba , Nurullah (2016). *Kitabelerin Kitabı*, İstanbul: Bayem Ajans.
- Erdoğan, Muzaffer (1955). ‘‘Mimar Davud A anın Hayatı ve Eserleri’’, Türkiyat Mecmuası XII, s. 179-204.
- Ersoy, Ayla (2002). *Sanat Kavramlarına Giriş*, İstanbul: Yorum Sanat Yayıncılık.
- Eyice, Semavi (2000). ‘‘Dâvud A a’’, Diyanet İslam Ansiklopedisi 9, s. 24-26.
- Eyice, Semavi (2000). ‘‘İncili K  k’’, D.İ.A. 22, s. 278-79.
- Eyice, Semavi (1994). ‘‘Sinan Pa a K  k ’’, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi 7, s. 1-2.
- Eldem, Sedad Hakkı (1969). *K  kler ve Kasırlar 1*, İstanbul: Kurulmuş Matbaası.
- Gün, Recep (1999). ‘‘Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazının Kullanımı’’, OM  Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, Samsun.
- Gündüz, Filiz (2003). ‘‘Mehmed A a K llyesi’’, D.İ.A. 28, s. 431-432.
-  zkurt Kemal ve T fek io lu Abdülhamit, ‘‘Türk-İslam Sanatında Kitabeler’’, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi 7/14, s. 275-295.
- Kerametli, Can (1999). ‘‘Türk Zevkinin  nl leri Ser-i Mimarı  lem Dâvud A a’’, Osmanlı Ansiklopedisi 10, s. 221-226.
- Mülayim, Selçuk (2018). *Sanat Tarihine Giriş*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Mülayim, Selçuk (2020). *Sanat Tarihi Metodu*, İstanbul.
- Necipo lu, G lr  (2011). 15 ve 16. Yüzyılda Topkapı Sarayı-Mimar , T ren, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sönmez, Zeki (1989). *Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Sönmez, Zeki (1997). ‘‘Davud A a’’, Eczacıba  Sanat Ansiklopedisi 1, s. 430.

Sözen, Metin ve Tanyeli, Uğur (2003). Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Tüfekçioğlu, Abdülhamit (2001). Erken Devir Osmanlı Mimarisinde Yazı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Tüfekçioğlu, Abdülhamit ve Tümer, Şerif (2019). “Mimar Dâvud Ağa’nın İmzalı Eserleri ve Üslûbu”, Mukaddime 10(1), s. 115-139.

Tüfekçioğlu, Abdülhamit (2023). “Topkapı Sarayı’nda Mimar İmzaları”, Milli Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi 24, s. 36-49.

Tümer, Şerif (2012). Mimar Dâvud Ağa’nın Hayatı, Eserleri ve Üslup Anlayışı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, Van.

Web Kaynakları

<http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=3039&hid=4918> (Erişim tarihi, 09.10.2023)

<http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=3039&hid=4918> (Erişim tarihi, 09.10.2023)

